

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՆՀԱՊԱՐԸ ՈՐՊԵՍ ԱՐԴԻՎԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱՐԿՄԱՆ ՍՈՑԻՈՄՇՆԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՖԵՆՈՄԵՆ

ԳԱԳԻԿ ՍՈՐՈՄՈՆՅԱՆ

Ինտելեկտուալ զարգացման ընթացքում սոցիալական ծրագրերի ու նպատակների իրականացման, ըստ էության, իրար հակադիր, երկու եղանակ է մշակվել: Ըստ առաջին մոտեցման՝ սոցիոկեցության կառուցարկման վերջնական արդյունքն ակնկալվում է ժամանակի մեջ հետաձգված, իբրև յուրատեսակ հապաղում, որը արդարացվում կամ, որոշակի գաղափարախոսական նպատակներից ելնելով, քարոզվում է «Ցանկալի կյանքին կհասնեն հաջորդ սերունդները», «Բարեկեցիկ ապագան առջևում է» և նման այլ կարգախոսների միջոցով: Երկրորդ եղանակի հետևորդները վստահ են, որ առաջադրված սոցիալական ծրագրերին պետք է հասնել որքան հնարավոր է շուտ. այս հայեցակարգը լավագույնս արտահայտում է «այստեղ և այս պահին» հրամայականը: Եթե XVII-XVIII դարերի եվրոպական ինտելեկտուալ միջավայրում հետաձգման, հապաղման սկզբունքի արժեքային գերակայությունը պայմանավորված էր քրիստոնեության կրոնադավանաբանական հանգամանքներով, ապա, Նոր ժամանակից սկսած, սոցիոկեցության կառուցարկման հիմքում դրվում է այն ընդհանուր կանխավարկածը (մեթոդաբանական տարբեր մեկնաբանություններով հանդերձ), որի համաձայն՝ բանականության և հասարակության քաղաքական կազմակերպման ռացիոնալ միջոցների առավելագույն զարգացումը հնարավորություն կտա հասնելու մի գոյավիճակի, որտեղ առաջընթացն այլընտրանք չունի. այն անկասելի է և անդադար: Փաստորեն, Նոր ժամանակից սկսած նախագծվում է աշխարհի քաղաքակրթական մի պատկեր, որտեղ ինքնազարգացող, ստեղծագործ անհատի առջև բաց են էութենական ուժերի դրսևորման բոլոր ճանապարհները: Հավատով հագեցված սպասումները կառուցարկվում են նպատակասլաց և ջանադիր աշխատանք պահանջող երկարաժամկետ ծրագրերի վրա: Այդ ժամանակին բնորոշ համաչափ կյանքում գերիշխող էր «festina lente» (անշտապ աճապարհիր) արժեքային սկզբունքը: Մեծ իդեալներով ուղղորդվող և հեռահար նպատակներ հետապնդող այս նոր աշխարհում սոցիոկեցության կառուցարկման հիմքում ընկած էր վարձքի կամ հատուցման (պահանջմունքների և ցանկությունների բավարարման, վաստակած հաճելի ապրումների, վայելքի և ճոխության) հետաձգման սկզբունքը: Հապաղել չի նշանակում տեղի տալ, հնազանդվել կամ հանձնվել: Հապաղումը ոչ թե պարապ, ծուլ կամ մշակութային ապարդյուն պրակտիկա է, այլ իրադարձությունների հաջորդականությունը կառավարելու ակտիվ կեն-

սաղիքորոշում, որի նպատակը արդյունավետ գործողությունների անշտապ հաշվարկն է, սոցիոկեցության մեջ սեփական դիրքի և դրության նպատակասլաց բարեշրջումը: Կապիտալիզմի ոգուն քաջատեղյակ Մ. Վեբերի կարծիքով, արդյունավետ և տպավորիչ նվաճումների, տարատեսակ նորանուծությունների գրավականը ոչ թե շտապողականությունն ու անհամբերությունն է, այլ առանձնահատուկ դանդաղ և անշտապ վարքը¹: Նման վարքը մի կողմից կապիտալի կուտակման, մյուս կողմից աշխատանքային էթիկայի կարգավորման և կանոնակարգման հուսալի երաշխիքն է: Ցանկացած գործ պետք է հոգևոր լիցք ստանա, որպեսզի դրանով իսկ ձեռք բերի բարձրագույն իմաստ: Աշխատանքի նկատմամբ հարգալից վերաբերմունքը պայմանավորված է ոչ թե մարդու ստեղծարար ունակությունների դրսևորման ոլորտով, այլ աշխատանքի հոգևոր լիցքավորվածության աստիճանով: «Մարդու բոլոր աշխատանքներն իր բերանի համար են, բայց նրա հոգին չի յագենում» (Ժող. 6:7): Աշխատանքի արդյունքը ոչ միայն հանապազօրյա հացն է, այլև ներքին բավարարվածությունը. «Նորանից աւելի լաւութիւն չ'կայ» (Ժող. 3:22): Անընդհատ կատարելագործվելու ձգտումը յուրահատուկ ազդակներ է հաղորդում մարդկանց ամենօրյա ջանքերին: Սակայն «դեռ վաղ է», «բայց ոչ հիմա» նախազգուշացումները և դրանցից բխող բժախնդիր համակարգված ստուգումներն ու փորձարկումները այդ ջանքերին հաղորդում են դեպի սկզբնապես չկանխատեսված այնպիսի հետևանքներ, որոնք ի վերջո նշանավորում են աճ, զարգացում, արագացում: Երկարածգունը եթե անգամ տհաճ է, այնուամենայնիվ խորհրդածելու հնարավորություն է ընձեռում, համեստ խոհեմությունը կասեցնում է հապշտապությունը: Նրանց համար, ովքեր կարողանում են սպասել, ամեն ինչ գալիս է իր ժամանակին: «Վարձքի հետաձգմամբ» հապաղումն ազատվում է իր ներքին երկվությունից: «Լիբիդոն և Թանատոսը հետաձգման ամեն մի արարում մրցակցում են, յուրաքանչյուր հապաղում իր մահացու թշնամու դեմ լիբիդոյի հաղթանակն է: Ցանկությունը վարձքի հույսով սատարում է ջանքը, բայց այդ մղումն իր ուժը պահպանում է, քանի դեռ ցանկալի հատուցումը միայն հույս է: Ցանկության ողջ շահամիտող ուժը չիրագործվածությունն է: Պահպանվելու համար ցանկությունը պետք է դառնա ինքն իր նպատակը»²: Հապաղման կենսափիլիսոփայությունը՝ որպես հատուցում, աշխատանքն ավելի բարձր է դասում, քան սպառումը, տնտեսումն ավելի, քան վատնումը, ինքնագապումն ավելի, քան ամենաթողությունը: Սպասումը լավատեսության կրողն է, այն անխուսափելիորեն զորեղացնում է հատուցման հմայքը:

Ջարգացման գաղափարով համակված հասարակության գլխավոր առանձնահատկությունը վստահությունն է, վստահություն ինչպես սեփական անձի, այնպես էլ սոցիալական միջավայրի, հասարակական ինստիտուտների նկատմամբ: Փոխլրացնող և փոխպայմանավորող այս բաղադրիչներից յուրաքանչյուրն իր հերթին ապահով ու կայուն սոցիոկեցության կառուցարկման կարևոր գործոն է: Սրանցից մեկի բացակայությունը նվա-

¹ Տե՛ս **Вебер М.** Избранные произведения. М., 1990, էջ 183–207:

² **Бауман З.** Текущая современность. СПб., 2008, с. 170.

զեցնում, անգամ ի չիք է դարձնում ինչպես մյուս երկուսի, այնպես էլ ողջ համակարգի գործառնականությունը: «Միակ ռեսուրսը, որն ընդունակ է անապատը վերածել Ավետյաց երկրի, հասարակության անդամների փոխադարձ վստահությունն է, և այն ապագայի նկատմամբ ընդհանուր հավատը, որտեղ նրանք պատրաստվում են ապրելու»³: Իրերի ընթացքը փոխելու իրենց կարողությանը վստահ մարդկանց համար առաջընթացն աքսիոնա է: Չնայած հնարավոր սոցիալական խոտորումներին ու շեղումներին, դասային տարբերություններին ու հակասություններին՝ թե՛ անհատական և թե՛ հանրային կյանքի կազմակերպման ժամանակ համապարտադիր արժեքներն ու նորմերն են որոշարկուն համակեցության ընդհանուր ու օրինակարգ սկզբունքները:

Իրավիճակը կտրուկ և արագորեն փոխվում է գոյության ինքնաբավությունը կորցրած «ինստիտուցիոնալացված անվստահության» (Ժ. Բոդրիյար) ժամանակակից աշխարհում, որտեղ սոցիալական անվստահությանը վերագրվում է կոլեկտիվ կազմակերպման պոզիտիվ սկզբունքի դեր: Դասական պատմափիլիսոփայության մեջ պատմությունն ըմբռնվում էր որպես անցյալի, ներկայի և ապագայի գծային, կանոնավոր հաջորդականություն, որի կենտրոնում մարդն էր՝ պատմական առաջադիմության գերագույն նպատակը: Աներկբա, կոշտ դետերմինիզմը, որը կանխադրում էր գերիշխող այս վարկածը, պատմափիլիսոփայական հարացույցի նշանակություն էր ստացել, համաձայն որի՝ բոլոր մշակույթներն ունեն զարգացման ծրագրավորված մեկ ուղի: Հետարդիական փիլիսոփայության համաձայն՝ պատմության մեջ անիմաստ է փնտրել տրամաբանություն կամ իմաստ, առաջադիմություն կամ նպատակ: Ստեղծել պատմափիլիսոփայություն նշանակում է բռնություն գործադրել պատմության նկատմամբ: Համընդհանուր նշանակություն ունեցող հումանիստական միասնական արժեքներ գոյություն չունեն: Ցանկացած «միասնություն» մեր բանականության պատրանքն է, ուստի ճնշող բնույթ ունեցող այդ մտակաղապարն անընդունելի է: Տարատեսակ ճգնաժամերի, համատարած անորոշության և կանխատեսելի ապագայի նկատմամբ թերահավատության պայմաններում մարդն անկարող է ճանաչելու և վերափոխելու աշխարհը, հետևաբար իրականության բարեփոխման ցանկացած նախագիծ դատապարտված է ձախողման: Առօրյա հոգսերով ծանրաբեռնված միտքը մերժում է առաջընթացի գաղափարը՝ համոզված լինելով, որ այս աշխարհում չկա որևէ գերագույն նպատակ կամ բարձրագույն իմաստ, որին մարդկությունը կոչված է, առավել ևս՝ պարտավոր է հասնելու: «Առաջընթացի գաղափարն ընդամենը մետաֆիզիկայի ու պատմության փիլիսոփայության մնացորդ է, որը պետք է փոխարինվի մարդու մասին զուտ էմպիրիկ գիտությամբ, որի շրջանակներում մարդը կդադարի ըմբռնվել որպես «արարչագործության պասկ», պատմության զարգացման գերագույն նպատակ. ընդհակառակը՝ ավելի հավանական է, որ նա «բնության սխալն» է, իսկ նրա բանական էությունը ոչ թե «աստվածային իմաստության արտա-

³ Alain Peyrefitt, Du «Miracle» en economic: Lecons au College de France (Pans: Odile Jacob, 1998), p. 230.

ցում» է, այլ սոսկ կենսական գործառույթ իրականացնող միջոց»⁴: Այսօր, շնորհիվ հաղորդակցության գործիքակազմի օրավուր աճող կարողությունների, հնարավոր է խախտել ցանկացած ազգային ու պետական, մշակութային ու կրոնական սահման, ամեն ինչ դառնում է *on line*, հասանելի: Աշխարհը դառնում է ավելի ու ավելի բաց և փոխափանցելի: Գայթակղություններով լեցուն նոր կյանքը պարտադրում է խաղի նոր կանոններ: Մետապատմվածքներից զուրկ «հետարդիական իրավիճակում» (Ժ. Ֆ. Լիոտար) մարդը հրաժարվում է որևէ ինքնասահմանափակումից, ինքնագսպումից, առավել ևս՝ ծայրահեղ ճգնակեցությունից, որոնք այդքան հարգի էին ոչ վաղ անցյալի բարոյականության մեջ: Նա հակված է ապրելու միայն ներկայով, ներկայի մեջ՝ պահով, միտքը չժանրաբեռնելով վաղվա, առավել ևս՝ հեռավոր ապագայի մասին զանազան կրոնական, մետաֆիզիկական կամ քաղաքագիտական մտորումներով: Նրա վարքի գլխավոր դրոշմատառը միայն մասնագիտական կամ ֆինանսական հաջողությունն է: Ընդ որում, այդ հաջողությունը՝ որպես առաքինի կյանքի հատուցում, պետք է զա ոչ թե կյանքի վերջում, այլ որքան հնարավոր է շուտ, իսկ ավելի ցանկալի է՝ անհապաղ: Հանուն դրա՝ հետարդիականության մարդը պատրաստ է շրջանցելու ցանկացած համապարտադիր սկզբունք և նորմ: Հորմոնալ խամաճիկ դարձած մարդու աշխարհայացքը զուրկ է իդեալներից: Գաղափարախոսության բոլոր ձևերը նրա համար առընթեր ու խորթ են, արժեհամակարգը՝ լրդված ու անորոշ: Հետարդիական աշխարհայացքը զուրկ է բարոյական առանցքից: Ըստ էության, այն կարելի է բնութագրել որպես «նոր ճակատագրապաշտություն»: մարդն այլևս չի ընկալվում որպես սեփական ճակատագրի տեր և տիրակալ, քանի որ անկայուն կյանքում շատ բան կախված է պատահականությունից, հաջողությունից, խաղից: Հետարդիական տիպի սոցիոկեցությունը վեհ իդեալների և հեռահար նպատակների նկատմամբ անտարբեր է: Նպատակն այլևս կարևոր արժեք չէ: «Մեր ժամանակը բնութագրվում է միջոցների գերսնուցմամբ (հիպերթրոֆիա) և նպատակների թերսնուցմամբ (աթրոֆիա)»⁵, - նկատում է Լիոտարը: Այս ամենի պատճառը իդեալներից ու արժեքներից խորը հիասթափությունն է: Նիհիլիզմը և ցինիզմը դառնում են առօրյա կյանքի ուղեկիցները: Հետարդիական աշխարհում անվտանգ ապաստարանները հազվադեպ են, քանի որ փոթորկից պաշտպանվելու և հուսալի հանգրվան գտնելու որոնումներում խարսխազուրկ վստահությունը լրդում է սոցիալական անորոշության օվկիանոսում: Ամեն ինչ մշտապես կարգավորելու ու պլանավորելու մարդկային ողջախոհ ցանկությունը, հանդիպելով չկանխատեսված հանգամանքների և պատահականությունների ամորֆ քաոսի, դառնում է զուտ մոլախաղ և, որպես կանոն, հաճախ ի դերև լինում, որոշարկված կարգը ստեղծում է պատահականությունների անկարգություն: Արհամարհված հասարակական պարտավորությունները ստորադասվում են անհատական հաջողությանը: Հանուն անհատացված հաճույքների բավարարման՝ մարդը դառնում է սեփական կենսակերպի պլանավորման մի-

⁴ Джеймсон Ф. Постмодернизм, или логика позднего капитализма. М., 1991, с. 119.

⁵ «Философия эпохи постмодернизма». Минск, 1996, с. 19.

ակ հուսալի կենտրոնը: Նրա վարքագծի հիմքը ոչ թե բարոյական նորմն է, այլ սեփական կամքը: Ժամանակակից ֆրանսիացի մտածող Պ. Բուրդյույի կարծիքով, համատարած անորոշության պայմաններում ստեղծվում է իշխանության սկզբունքորեն նոր ձև, որը, խզելով բոլոր կապերը փորձարկված կանոնների և երկարաժամկետ համաձայնությունների հիմքի վրա կառուցված կառավարման ավանդական մեթոդների հետ, կառավարման հիմնական լծակ է դարձնում ապակարգավորվածությունը. «Անվստահության ինստիտուտի վրա հիմնված կառավարման մեթոդը, - նկատում է նա, - կառավարման ձև է, որը հիմնվում է կեցության անհուսալիության մասին պատկերացումների վրա»⁶: «Տոտալ» կարգավորվածության գաղափարն իմաստագրվում է, եթե մարդկային ամենօրյա ջանքերի հորիզոնում չի ուրվագծվում բարձրագույն կատարելության որևէ սոցիալական իրական համակարգ: Մարդն այլևս չի ապավինում ապագային, ուստի գործողությունների պլանավորման ժամանակ կարելի է նրան ավելի քիչ ժամանակ հատկացնել: Ժամանակի այն հատվածը, որը կոչվում է «ապագա», կարծես սեղմվում, կրճատվում է, կյանքն ընկալվում է որպես զատորոշված, պատահական դրվագների աննպատակ հոսք, սոսկական հաջորդափոխություն (Ժ. Ղեյրոզ): Խնդրահարույց գոյության հավերժական շրջապտույտում հայտնված մարդը ժամանակի հոլովություն կարևորում է միայն ներկան, ուստի՝ *carpe diem*, քանի որ գերխնդիրն այս պահն է: Անհատական կեցության բարձրագույն իմպերատիվ արժեքներ են հռչակվում օգուտն ու շահը: Անընդհատությունն այլևս չի որակվում որպես զարգացման հատկանիշ: Տևականությունը կորցնում է իր գրավչությունը, երբ ժամանակի անընդհատությունը, զրկվելով հնարավորությունների անսահմանության լուսապսակից, արժեքավոր որակից վերածվում է խոչընդոտի: Առաջընթացի երբեմնի երկարաժամկետ և ամբարող բնույթը փոխարինվում է գործունեության առանձին դրվագները սպասարկող կոնկրետ գործողություններով, որոնցից յուրաքանչյուրն անհրաժեշտ է հասկանալ և առավելագույնս օգտագործել անմիջապես, նույն պահին՝ առանց դուրս-իսկ մտահոգվելու, թե հաջորդող իրավիճակն ինչ խնդիրներ կարող է հարուցել: Եթե «կարծր արդիականությունը» (Ջ. Բաունան) հավերժական տևականությունը կանխադրում էր որպես գործողության հիմնական սկզբունք և դրդապատճառ, ապա «հոսող արդիականության» պայմաններում այն որևէ գործառույթ չի իրականացնում: Շուկայական տնտեսությունը որպես մրցակցային հարաբերություններ ընկալող մարդկանց համակում է սոցիալական անհանգստությունը, սեղմված ժամանակում իրադարձությունների հոսքից հետ չմնալու մտավախությունը: Լարված գոյապայքարում ձեռք բերված բարեկեցությունը չկորցնելու մշտական տագնապն ու վախը հնարավորություն չեն ընձեռում երկարաձգելու կենսական հեռանկարների իրագործումը: Ժամանակատարածական բոլոր ավանդական պատմեցները հաղթահարած, առցանց շփվող հետարդիական մարդուն թվում է, թե հապաղումը մահվան է հավասարագոր: Անորոշության պայմաններում,

⁶ **Pierre Bourdieu**, *Contre-feux 2, Pour un mouvement social europeen*, Paris: Raisons d'Agir, 2001, p. 46.

կորցնելով իրական գոյության զգացողությունը, մարդիկ հայտնվում են մի իրավիճակում, երբ այլևս անկարող են բարու և չարի միջև բարոյական ընտրություն կատարել, ճիշտ գնահատել և ռացիոնալացնել իրականությունը, ուստի նրանք նախընտրում են կազմել սակավառիսկ, կարճաժամկետ նախագծեր: Նախկին արժեքագոյաբանական մարդուն փոխարինելու է գալիս արդիականության մանիպուլյատիվ-արարողակարգային «անձ-նախագիծը», որն անընդհատ շտկում, սրբագրում է իր իսկ հեղինակած նախագիծը: Ժամանակակից կյանքը պահանջում է ոչ թե սոցիալական դերերի ու կարգավիճակների տևական ամրագրում, այլ ճկունություն, շարժունություն, փոփոխություններին արագ հարմարվելու և անընդհատ սովորելու, վերաորակավորվելու կարողություն: Տեղեկատվական հասարակության գիտակ ֆ. Ուեբստերը նշում է, որ այսօր գոյատևելու համար անհրաժեշտ են «ինքնածրագրավորվող», ձեռներեց և ճկուն մարդիկ: «Անցյալի գիրկն են անցել այն ժամանակները, երբ մարդը բյուրոկրատական ապարատում իր ապահովագրված տեղն ուներ, ժամանակակից մարդն աշխատում է պայմանագրային հիմունքներով»⁷: Սոցիոկեցության հետարդիական նախագծում ճկունությունն իմպերատիվ արժեք է: Ըստ այդմ, ճկունության սկզբունքով կառուցարկվող սոցիոկեցության մեջ կենսական արդյունավետ նախագծերն ու ծրագրերը միայն կարճաժամկետ կարող են լինել: Առասպելական թե կրոնական, ուստոպիական թե իրական երբեմնի երկարատև ծրագրերն իրենց տեղը պարտադրաբար զիջում են կարճատևին, անհապաղը հռչակվում է որպես գործիքային արդյունավետ արժեք:

Ապագայի և նրանում մեր ունեցած դերի ըմբռնման առնչությամբ ֆրանսիացի մտածող Ժակ Աթալիի կարծիքով, ժամանակակից խճանկարային կյանքը կարելի է ներկայացնել լաբիրինթոսի այլաբանական պատկերով, մի պատկեր, որն արտահայտում է արհեստական բարդություն, անօգուտ գաղտնիություն, ոլոր-մոլոր անորոշ համակարգ⁸: Լաբիրինթոսում իշխում է պատահականությունը, որն իրենով, փաստորեն, նշանավորում է Ջուտ բանականության պարտությունը: Լաբիրինթոսանման, անկոմպրոմիս աշխարհում մարդկային ողջ կյանքը բաժանվում է մեկուսացված, գատորոշված դրվագների: Շարժման նախորոշված ուղղությունն անընդհատ կորսվում, անհետանում է, թվում է, թե նպատակն անհասանելի է: Ապագայի նկատմամբ կարգի կառուցարկման և վերահսկողության հաստատման պրոգրեսիվիստական կանխավարկածը վերածվում է զուտ խաղի: Հետարդիականության «խաղացող մարդը» անընդհատ նոր ու սուր զգացողություններ ու ապրումներ է փնտրում, նրան թվում է, թե կյանքը համակարգչային խաղ է, հետևաբար ամեն վայրկյան կարելի է սեղմել «restart» կոճակը: Խաղը, ըստ էության, ընկալվում է որպես մշակույթի հոմանիշ: Գերիշխող է դառնում խաղամոլի հայտնի դիրքորոշումը, երբ չափավոր կարճատև նպատակներն ավելի արդյունավետ և կարևոր են ընկալվում, քան հեռահար մեծ նպատակներն ու ծրագրերը: Հնարավոր բոլոր արգելքները

⁷ Уэбстер Ф. Теории информационного общества. М., 2004, с. 152.

⁸ Sèn Jague Attali, Chemins de Sagesse: Traite du labyrinths, Paris, Fayard, 1996, էջ 19-23:

պետք է հաղթահարել քայլ առ քայլ, հերթականությամբ. դա դրվագների այնպիսի հաջորդականությունն է, որտեղ յուրաքանչյուր տարբերակը պետք է վերլուծել առանձնաբար, քանի որ դրանցից ցանկացածն ունի շահի և կորստի սեփական հարաբերակցությունը: Այսպիսի կենսադիրքորոշման դեպքում համբերություն և զոհականություն պահանջող ճգնա-կյաց ոգին ցանկացած գործունեություն, առավել ևս աշխատանքը այլևս չի ընկալում որպես կենսական ծրագրերի, ինքնության և ինքնորոշման, ուստի՝ նաև հասարակական և անհատական կյանքի կառուցարկման բարոյական փորձարկված և հուսալի առանցք: Սոցիոկեցության հետարդիա-կան նախագծում աշխատանքը հիմնականում ձեռք է բերում գեղագիտա-կան իմաստ: Այն պետք է լինի հետաքրքրական, հաճախ հագեցած խաղա-յին տարրերով, ցանկալի է՝ նաև զվարճալի, որն առավելապես պետք է համապատասխանի և բավարարի ոչ թե ստեղծողի, արարողի պրո-մեթևսյան կոչմանը և բարոյաէթիկական արժեքներին, այլ զանգվածային հասարակության սուր զգացողություններ փնտրող սպառողի գեղագիտա-կան արագափոխ ցանկություններին ու պահանջմունքներին: Ի տարբե-րություն արդյունաբերական դարաշրջանի, երբ աշխատավորն իր մասնա-գիտական ողջ կենսագրությունն իրացնում էր միևնույն ձեռնարկությու-նում, երբ գործատուն ու վարձու աշխատողները հանդես էին գալիս միաս-նաբար՝ գործարանն ընդունելով որպես իրենց կենսագործունեության, դժգոհությունների ու բախումների, սպասումներով լեցուն հույսերի ու երազանքների ընդհանուր միջավայր, ժամանակակից հասարակություն-ներում կրթական միջին ցենզ ունեցող մասնագետը կյանքի ընթացքում մի քանի անգամ փոխում է իր աշխատավայրը: Դրա հետևանքը լինում է այն, որ «տեղեկատվական քոչվորը» (Ուեբստեր) չի հասցնում հոգեբանական ամուր թելերով կապվել իր աշխատանքին ու կոլեկտիվին, նրան միայն մտահոգում է կոնկրետ նախագծերի իրականացումը, նրան խորթ են սրտացավությունն ու նվիրվածությունը:

Վիճակն ավելի բարդ է հետխորհրդային, անցումային շրջանում գտնվող երկրներում, այդ թվում և Հայաստանում, որտեղ գործազրկու-թյան բարձր մակարդակի, սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական տարաբ-նույթ խնդիրների, կառավարչական անկատար համակարգի պատճառով մարդիկ գոյատևման համար, շատ անգամ առանց իրավական երաշխիք-ների և աշխատանքային պայմանագրերի, ստիպված են կառչել ցանկա-ցած աշխատանքից: Այսպիսի պայմաններում ճկունությունը, կամա թե ա-կամա, դառնում է ժամանակակից կենսակերպի պարտադրյալ սոցիոմշա-կութային արժեք: Այսօր ճկունությունը նախագուշակում է ֆորդյան իմաս-տով ընկալված աշխատանքի ավարտը: Ժամանակակից հասարակու-թյուններում տիպական է կարճատև պայմանագրային, թարմացվող հա-մաձայնագրային, անգամ որևէ իրավական երաշխիքից զուրկ՝ «այսուհետ հետագա ծանուցմամբ» աշխատանքը: Ինքնին հասկանալի է, որ նման պայմաններում ապագայի կառուցարկման առնչությամբ առաջանում են լուրջ խնդիրներ: Անվստահությամբ համակված գոյությունը դառնում է խնդրահարույց: Կայուն ժամանակներին բնորոշ գոյության ինքնաբավու-թյունը փոխարինվում է անորոշության, անզորության, լքվածության զգա-

ցողությամբ: Անընդհատ էկզիստենցիալ տագնապի մեջ գտնվող անձնապաստան մարդն իր նմանին ընկալում է ոչ թե որպես գործունեության արժանապատիվ սուբյեկտ, այլ որպես թշնամական օբյեկտիվ աշխարհի սուկական մասնիկ, առընթեր գոյություն: Հասարակությունը մտնում է գործառնության ռիսկային գոտի, որտեղ անկանխատեսելիությունը և դրանով պայմանավորված վարքի անորոշությունը դառնում են անհատական և հասարակական կեցության կայուն / անկայուն ձև: Անձնական ու հասարակականը, ինչպես և նախկինում, շարունակում են կապված մնալ, սակայն մարդու կյանքը դառնում է ոչ այնքան հասարակության հետ փոխգործակցության, որքան սոցիալականից հրաժարման ոլորտ⁹: Ձգտելով արագորեն հարմարվել փոխակերպվող պայմաններին՝ մարդիկ սկսում են մերժել կայունությունն ու տևականությունը՝ որպես բնականոն գոյության կարևորագույն պայմաններ: Աշխատանքն ընկալվում է ոչ թե որպես մշտական, կայուն «բնակավայր», որտեղ նա պետք է տոկունությամբ դիմակայի հմարավոր փորձություններին ու անհաջողություններին և համբերությամբ մշակի համակեցության ընդհանուր նորմերին ու սկզբունքներին համապատասխան գործելակերպ, այլ որպես վրանային ճամբար, որտեղ մարդը հանգրվանել է կարճ ժամանակով և ցանկացած պահի այն կարող է լքել, եթե առաջարկվող պայմանները չեն բավարարում «հենց այստեղ և հենց այս պահին» առավելագույնը ստանալու իր նախնական ակնկալիքներին: Ժամանակների միջև կարծես խզում է առաջանում, ուստի վարքի ավանդական մշտակաղապարներով անհնարին է ապահովագրել ակնկալվող ապագան: Ինստիտուցիոնալացված անվստահության պայմաններում հեռահար նպատակներն այլևս պահանջարկ չեն վայելում: Կործանվում են սոցիալական համերաշխության փորձարկված նախկին հիմքերը, անտարբերությունն ու հիասթափությունը դառնում են մարտական ոգու և քաղաքացիական ու քաղաքական ակտիվության անկման պատճառ: Օրավուր բարդացող սոցիոկեցության մեջ ժամանակ, զոհողություն և իդեալներ պահանջող հեռահար ընդհանուր նպատակներն ու ծրագրերը հանրային պահանջարկ չեն վայելում: «Դանդաղ» ժամանակներին բնորոշ սոցիալական դիրքի նախորդումը կոտորակված ներկայում փոխարինվում է հարկադիր ինքնորոշմամբ: Նվազում է որևէ երկարաժամկետ, ապահով և հուսալի կարգավիճակում մարդու գոյության հավանականությունը: Կյանքի վազբուղուց դուրս չմնալու ամենօրյա մտահոգությունը ստիպում է, որ սոցիալական ճկունությունը դառնա կենսագործունեության գլխավոր սոցիոմշակութային նախապայման: Ժակ Աթալիի կարծիքով, ճկունության սկզբունքով առաջնորդվող ժամանակակից մարդու համար հարստության աղբյուրը շարժունությունն է, զինանոցը՝ դյուրակիր սարքերը (բջջային հեռախոս, համակարգիչ, պլանշետ) և, որ ամենակարևորն է, «լաբիրինթոսի օրենքների իմացությունը»: Նա սիրում է արարել, խաղալ, անընդհատ շարժման մեջ լինել: Դյուրափոփոխ արժեքների հետարդիական հասարակության մեջ ապրող ժամանակակից հեղոնիստ մարդն ապագայի մասին քիչ է մտահոգվում: Նորամուծությունները նա ընկալում է որպես բարի ա-

⁹ Տե՛ս **Бодрияр Ж.** Фантомы современности: в тени молчаливого большинства, или конец социального // **К. Ясперс, Ж. Бодрияр.** Призрак толпы. М., 2007, էջ 227-233:

վետիս, անորոշությունը՝ որպես նոր հնարավորություն, փոփոխությունը՝ որպես իմպերատիվ արժեք, խառնասերունը (հիբրիդություն)՝ որպես հարստություն¹⁰: «Լաբիրինթոսային կյանքի» վարպետը խրախուսում է ապակողմնորոշումը, պատրաստ է ապրելու ժամանակից և տարածությունից դուրս, գլխապտույտ փոփոխությունները նրա համար սովորական են. ընթացքն ավելի կարևոր է, քան իմաստն ու նպատակը: Փոփոխվող իրադարձություններին արագ արձագանքելու անհրաժեշտությամբ պայմանավորված՝ սոցիալական ճկունության բացարձակացումը հանգեցնում է արժեքային նախապատվությունների կատարյալ հարաբերականացմանը, արժեքային դիրքորոշումների շարունակական ձևափոխմանը: Սոցիալական հանրության մեջ ներառման նկատմամբ հարաբերապաշտական վերաբերմունքը, առանց հասարակական պարտավորությունների և պարտքի զգացման, այլոց հաշվին միայն անձնական հաջողության հասնելու ջանադրությունը դառնում են սոցիոկեցության կառուցարկման հետարդիական որոշարկիչներ: Տարատեսակ հիթ շքերթները, վարկանիշային աղյուսակները, հեռուստախաղերը և անիմաստ մարտաֆիլմերն ու սերիալներն այնպիսի արագությամբ են միմյանց հաջորդում, որ մարդիկ չեն հասցնում վարժվել, ընտելանալ որևէ կայուն, էկզիստենցիալ առումով իրապես կարևոր, տևական ժամանակահատվածի համար տրված համընդհանուր արժեքներին: Արագահոս տեղեկատվության ընկալումը դառնում է այնքան անհատացված, որ մարդկանց անջրպետելով, մեկուսացնելով՝ աստիճանաբար զրկում է որևէ կոլեկտիվ ապրումի համամասնակից լինելու կարողությունից: ԵՍ-ը դառնում է սոցիալականության կառուցարկման անհատացված աշխարհի առանցք, ինչը, բնականաբար, կործանելով արժեքների նկատմամբ ընդհանուր վերաբերմունքի հնարավորությունը, կրճատում, սահմանափակում է մարդու սոցիոմշակութային տարածությունը: Ժամանակակից մարդը, որն օգտվում է հաղորդակցվելու նորագույն և բազմազան հնարավորություններից, զարմանալիորեն միայնակ է:

Հետարդիականության շրջանում ժամանակակից սարքերով հագեցած տնտեսությունն ապահովում է միջոցների գերարտադրություն: Դրանք այժմ արտադրվում են հարաճուն արագության սկզբունքով՝ առաջ անցնելով անհրաժեշտ պահանջմունքների նախորդ ժամանակներին բնորոշ համեստ շեմից: Բազմագործառութային միջոցների ավելցուկը (պարբերական թարմացմամբ) հրահրում է նոր, նմանը չունեցող նպատակների անընդհատ որոնում: Նման պայմաններում օգտագործման համար պատրաստի տարատեսակ լուծումներ են առաջարկվում՝ անգամ դեռևս չարտաբերված և քմահաճ ցանկությունների համար: Մարդն ընկալվում է որպես «օրգաններից զուրկ ցանկությունների մեքենա»¹¹: Մյուս կողմից, նպատակները դառնում են ավելի անորոշ ու տարտամ՝ վերածվելով անհանգստության ավելի խոր և հիմնավոր աղբյուրի: Երբեմնի մեծ նպատակները փոխակերպվում են զսպանակված սոցիալական լարվածության մեծ անհայտների: Մարդիկ ընկնում են դժվարին կացության մեջ, որը, խո-

¹⁰ Տե՛ս Jague Attali, նշվ. աշխ., էջ 79-80, 109:

¹¹ Делез Ж., Гваттари Ф. Анти-Эдип: Капитализм и шизофрения. Екатеринбург, 2007, с. 24–34, 62–71.

չընդոտելով ռացիոնալ գործողությունների բնականոն ընթացքը, առաջացնում է արգելակում կամ անհիմաստ, աննպատակ ագրեսիա: Տեխնոլոգիապես զերիագեցած, բարձր սպառման արևմտյան տիպի հետարդիական հասարակությունների ազգաբնակչության այն հատվածի համար, որը մրցասպարեզից դուրս չմնալու, լուսանցքում չհայտնվելու, ապրանքանիշը (բրենդ) պահպանելու նտահոգությունն ունի, շարժունությունը հռչակվում է որպես ամենաարդյունավետ կենսաձև: Ցուցադրական սպառումն ու նորաձևության քմահաճույքները, գովազդն ու ամենազոր էկրանը ամեն օր նոր տեսնալու ու ռիթմ են հաղորդում ժամանակին: Ուրիշներից հետ չմնալու անսանձ ցանկությունը մարդկանց ստիպում է ապավինել բանկերի կողմից տրվող տարատեսակ կարծաժամկետ վարկերին: Եվ քանի որ բանկերը պատրաստ են սպասարկելու գործունեության իրացման ցանկացած ոլորտ, հենց այստեղ և հենց այս պահին ցանկացած բան ունենալու (ապրանքներ, ծառայություններ, կրթություն, առողջապահություն, ժամանց և այլն) գայթակղությանը դիմանալը գրեթե անհնարարին է դառնում: Գերակա է դառնում «այսօր ունենալ, վաղը վճարել» սկզբունքը, շուկայական տնտեսության նախորդ փուլին բնորոշ «homo ekonomikus»-ը վերածվում է «homo bankus»-ի: Թեև վարկն օգնում է կառուցարկել կենսական ինչ-որ կոնկրետ հեռանկար, բայց այդ հեռանկարը ապահովում, սպասարկում է միայն այսօրվա, այս պահի խնդիրները: Անհատի հավերժական կախվածությունը կապիտալի շուկայի փոփոխական իրավիճակից մարդուն դարձնում է վաղվա խնդիրների այսօրվա պատանդը¹²:

Եթե շարժունության անհրաժեշտությունը զարգացած երկրների համար պայմանավորված է վերոնշյալ հանգամանքներով, ապա անցումային շրջանում գտնվող տարատեսակ իրադրային խնդիրներով ծանրաբեռնված հասարակության անապահով խավերի համար, առավել ևս, երբ չի ուրվագծվում դեպի ապահով, կայուն ու արժանապատիվ ապագա տանող որևէ ուղի, հենց «այստեղ և այս պահին» հնարավորից առավելագույնը ստանալու ցանկությունը դառնում է «լաբիրինթոսային կյանքի» բոլորովին այլ պարտադրյալ պայման: Շատ հաճախ գոյատևման խնդիրներով ծանրաբեռնված մարդն ընտրում է ոչ թե այն, ինչի կարիքը կունենա վաղը, այլ այն, ինչ ձեռքն է ընկել այսօր: Քաղաքական, անգամ կրոնական ու բարոյական դրդապատճառներով պայմանավորված հապաղումն անընդունելի է մշտական վախով ապրող հոգսաշատ մարդուն: Հետաձգումը, որը հույսի, հավատի և վստահության էկզիստենցիալներով պայմանավորված մարտավարական քայլ էր, խորթ և անհասկանալի է անհամբերության ուժականությամբ սնուցվող, գոյատևման խնդիրներով ծանրաբեռնված մշտադժգոհ մարդուն: Կեցության փշրանքներից կառչած մարդու համար հապաղման սկզբունքը կորցնում է բարոյական պատվիրանի երբեմնի արժեքը: Փոխհատուցման հետաձգումն այլևս առաքինության հատկանիշ չէ: Այն գոյության տհաճ, անցանկալի մի բեռ է, որն ազդարարում է սոցիոկեցության թերությունների ու անկատարության և եզրաբնակ անհատի թերարժեքության մասին:

¹² Տե՛ս **Зиновьев А.** Запад. М., 2007, էջ 347:

Եթե համբերատար աշխատանքի էթիկան անորոշ ժամանակով երկարաձգում է հապաղումը, ապա հետարդիականության սպառնալից էկլեկտիկ գեղագիտությունն ուղղված է հապաղման վերացմանը: Ցանկության և դրա իրականացման, այսինքն՝ գործունեության արդյունքների դիմաց հատուցման միջև ընկած ժամանակատարածային հատվածը սեղմվում, կրճատվում է: Ակնթարթը դառնում է ցանկությունից դեպի հատուցում անցման քայլաչափը: Սպասում և հետաձգում պահանջող հատուցումն անցանկալի է, կյանքն ընկալվում է որպես մեծ խաղատուն, որտեղ խաղադրույթը երաշխավորված շահում-հատուցում պետք է ապահովի և լինի վայրկենական: Սպառնալից գեղագիտությամբ առաջնորդվող սոցիոկենցությունը փոխհատուցման յուրահատուկ տեսակի կարիք ունի, մոտավորապես այնպիսի հատուցման, ինչպիսին ժակ Դերիդայի ֆարմակոնն է, մի պատրաստուկ, որը միաժամանակ և՛ բուժամիջոց է, և՛ թոյն, որը պետք է ընդունել փոքր, ոչ մահացու չափաբաժիններով¹³: Փաստորեն, հապաղումն իր ինքնագոհաբերմամբ նպաստում է ժամանակակից սպառողական հասարակության կայացմանը: Արժեքների աստիճանակարգը փոխարինվում է «գաղափարների» շուկայով, որն իր օրենքներն ունի. պահանջարկ է վայելում այն ամենը, ինչը հաճելի ու գրավիչ է: Եվ քանի որ վերջինս պայմանավորված է «գնորդի» բարոյական վիճակով, ապա որքան ցածր է բարոյականությունը, այնքան ավելի շատ են տարածվում ամենաեղկելի գաղափարները: Ստեղծագործական ջանքերի աղբյուրն այժմ ոչ թե ցանկությունը անհապաղ բավարարելու ջանքերի հետաձգումն է, այլ հապաղումը կրճատելու կամ ընդհանրապես այն վերացնելու, միաժամանակ նաև՝ բավարարման տևողությունը երկարաձգելու ձգտումը: Ըստ էության, հետարդիական մշակույթը դառնում է հապաղման դեմ անողորմաբար պայքարող ոգեզուրկ քաղաքակրթություն: Սա ժամանակակից պատմության ամենաբնորոշ հատկությունն է, ավելի ճիշտ՝ համախտանիշը: Տեխնոլոգիապես զարգացած, բայց համատարած անվստահության և սոցիալական անկայունության հետարդիական աշխարհում տարանցիկին միշտ պատրաստ մարդը կորցնում է հեռահար նպատակներին հասնելու համար հետևողականորեն և համբերությամբ առաջ ընթանալու նկատմամբ ունեցած ողջախոհ հավատը: Ճգնակյաց աշխատանքի բարոյական արժանիքներն այլևս չեն ջերմացնում եսամետ մարդկանց կասկածամիտ հոգիները: «Չարից և բարուց անդին» ինքնակոչ մարդը, որի միտքը տենդորեն աշխատում է իր իմիջի և իր անձի նկատմամբ պահանջարկի պահպանման ուղղությամբ, պատրաստ է հրաժարվել ցանկացած պարտավորությունից ու պատասխանատվությունից, բարոյականությունից առհասարակ, եթե դրանք՝ որպես վարքի համապարտադիր, ամբողջական նորմեր, այս կամ այն կերպ սահմանափակում, խոչընդոտում են իր ինքնահրացմանը¹⁴: Սոցիալական էքսիբիցիոնիզմը (լատ. exhibition - ի ցույց դնել) սոցիոմշակութային հետարդիական խայտաբղետ դաշտում դրսևոր-

¹³ Տե՛ս Դերրիդա Զ. Диссеминация. Екатеринбург, 2007, էջ 117-124:

¹⁴ Այս մասին ավելի մանրամասն տե՛ս **Գ. Ա. Սողոմոնյան**, Ինքնակոչությունը որպես ինքնիրացման սոցիոմշակութային մեխանիզմ, «Բանբեր Երևանի համալսարանի», «Փիլիսոփայություն, Հոգեբանություն», 2010, 130.4:

ման անսահմանափակ հնարավորություն է ստանում՝ դառնալով վարքագծի ամենաբնորոշ հատկանիշը: Հաջողության գրավական հռչակված վիզուալ կապիտալը ներկայանում է որպես սոցիալական կապիտալի նոր տարատեսակ, որի չափանիշը ոչ թե կենսիմաստային էկզիստենցիալներն են, այլ իր անձին ուղղված «հավաքված հայացքները»: Ժամանակակից քաղքենին ամեն ինչ գնահատում է՝ ելնելով նորածն հռչակված հերթապահ արժեքների սեփական սանդղակից, աշխարհի ողջ բազմազանությունն ամփոփելով իր չափորոշիչների պրոկրոստյան մահճում: Ապահով ու երկարաժամկետ անվտանգության բացակայության պայմաններում «ակնթարթային փոխհատուցումը» ընկալվում է որպես այլընտրանք չունեցող, հաղթական ռազմավարություն: Անկախ այն բանից, թե ինչ կարող է առաջարկել անակնկալներով լեցուն արագափոխ կյանքը, թո՛ղ դա լինի անմիջապես. ո՞վ գիտի, թե վաղն իր հետ ինչ կբերի: Սպասմամբ հագեցած բավարարման հետաձգումը կորցնում է իր թուլությունը, քանի որ պարզ չէ, թե այսօր ծախսված աշխատանքն ու ջանքերը վաղն արդյոք կդիտարկվե՞ն որպես հատուցման արժանի կարևոր ներդրում, թե՞ ոչ: Բացի այդ, վստահություն չկա, որ այն հատուցումը, որն այսօր գրավիչ է, ցանկալի կլինի նաև ապագայում, այն ստանալու պահին: Մի հասարակության մեջ, որտեղ ապագան ընկալվում է որպես վտանգներով ու ռիսկերով լի, անորոշ ու անկանխատեսելի հեռանկար, երկարաժամկետ ծրագրերի առաջադրումը, հանուն հանրային շահերի մասնավոր շահից հրաժարումը, ներկայի գոհաբերումը հանուն ապագա բարեկեցության ու երջանկության, ժամանակակից մարդու համար չի դիտվում որպես գրավիչ ու լրջմիտ կենսադիրքորոշում: Այստեղ և այս պահին չօգտագործված ցանկացած հնարավորություն կորսված հնարավորություն է, այդ իսկ պատճառով այն չօգտագործելն աններելի է: Անհապաղը դառնում է ժամանակակից կենսակերպի ռազմավարության վճռորոշ արժեքը, անկախ նրանից, թե այդ ռազմավարությունը որտեղ, ինչպիսի հանգամանքներում և ինչ նպատակով է կիրառվում: Վտանգավոր և անկանխատեսելի աշխարհում մարդիկ նմանակում են արդի շրջապարփակ (զլոբալ) աշխարհի այն երջանիկ դերակատարներին, որոնք անհոգ ճանապարհորդում են և շատ չեն վշտանում, երբ ստիպված են լինում ազատվել այն ամենից, ինչը կաշկանդում կամ խոչընդոտում է իրենց անարգել ընթացքը: Այս ամենի հետևանքով սկզբից թուլանում, իսկ ապա քայքայվում են հանրային արժեքները, միջանձնային և գործընկերային հարաբերությունները: Փաստորեն, դրանք դիտվում են սոսկ որպես օգտագործելի իրեր, սպառման համար նախատեսված ապրանքներ: Քչերն են մտահոգված (եթե այդպիսիք դեռ մնացել են) անանձնական, մշտամնա արժեքներն ու հարաբերությունները պահպանելու և վերարտադրելու խնդրով: Հասարակական կեցության անկայունությունը, անդրանցական (տրանսցենդենտ) արժեքների նկատմամբ թերահավատությունն ու սոցիալական անվստահությունը նպաստում են այնպիսի ոգեզուրկ աշխարհընկալման ձևավորմանը, որտեղ ապրանքային տեսք ստացած բոլոր արժեքներն ու նորմերը դիտվում են միայն որպես միանգամյա օգտագործման սպառման առարկաներ: Աշխարհը որպես սպառման առարկաների ամբողջություն ընկալող դիրքորոշումը խոչընդո-

տում է մարդկային տևական ու պարզ հարաբերությունների հաստատմանը: Ապամահատականացված, կասկածամիտ ու ջղագրգիռ մարդը չի հանդուրժում իր հարաճուն ցանկությունների վայրկենական բավարարումը խոչընդոտող որևէ սոցիալական կամ մշակութային հանգամանք: Աշխարհի ինտելեկտուալ և բարոյական վիճակների ավելի ու ավելի խորացող վիհի և հոգևոր առաջընթացի բացակայության պայմաններում անմիջական փոխհատուցումը դառնում է անվտանգության բացակայության տհաճ զգացողության մեղմման, խլացման եղանակ: Երբ եսապաշտական բարությունն ընկալվում է որպես կյանքի միակ նպատակ, կյանքն արագ դառնում է անհիմաստ և աննպատակ, մարդկանց համակում է թախիծն ու անեմակուլ ծանձրությամբ: Հունանիտար դիմադրողականությունից զրկված հասարակությունը հայտնվում է անոմիկ իրավիճակում: Փաստորեն, անհապաղը որպես սոցիոկեցության կառուցարկման յուրահատուկ վարքագիծ, լայն իմաստով՝ որպես ժամանակակից կյանքի մշակույթ, ջլատելով արժեքանորմատիվային միասնական համակարգը, դառնում է արդի հասարակության ապակազմակերպման, խարխլման աղբյուր: Այն սահմանափակում, հաճախ արգելափակում է սոցիալական գործընթացներն արդյունավետորեն կառավարելու և համակեցության հունանիստական, համակարգված ծրագրեր մշակելու (ավանդաբար ազնիվ համարվող) ջանադրությունը: Պատմության ընթացքը ոգեղենացնող հոգևոր-բարոյականը հայտնվում է անհապաղի հետարդիական զոհասեղանին: Քաղաքակրթությունն ընդհուպ մոտենում է մարդկանց կողմից երբևէ չբնակեցված վտանգավոր մի եզրագծի, որից անդին չվերահսկվող ուժերի ազդեցությունը կարող է ճակատագրական լինել: Եվ քանի որ «Մարդկային կեցությունն առաջին հերթին համագոյակցության կամք է» (Օրտեգա-ի-Գասսետ), ապա վտանգված գոյությունը փրկելու համար պահն է սթափվելու: «Համընդհանուր բարեկեցության հասարակարգի կառուցումը մարդկությանը երբեք երջանկություն չի բերի, եթե այդպիսի բարեկեցության որոնումները իրականացվեն մարդու հոգևոր պահանջների համատեքստից դուրս»¹⁵:

Ժամանակակից աշխարհում մարդկությունը ստիպված է մշակել սոցիոկեցության մի այնպիսի քաղաքակրթական մոդել, որն իր մեջ պետք է համակողմանիորեն և ներդաշնակորեն համադրի ազատականության և ավանդապահության դրամատիկորեն տարամետ հրամայականները (եթե ցանկանում է պահպանել իր էթնոմշակութային և սոցիոմշակութային ինքնությունը, ազգային դեմքն ու դիմագիծը): Միայն ժողովրդավարական, ազատական և բարոյական սկզբունքների ներդաշնակ համադրումը կօգնի ապահովելու մարդկության ներկան և ապագան, նրա հասարակական բարությունն ու անընդհատ զարգացումը: Ուստի սոցիոկեցության կառուցարկման հիմքում պետք է դրվի ոչ թե շրջապարփակ աշխարհի առերևույթ ազատ ընտրության արդյունք հանդիսացող, իրականում՝ պարտադրված, դիմազուրկ ստանդարտությունը, որն անվերապահորեն կհանգեցնի համաքաղաքակրթական աղետի, այլ բարոյական արժեքների՝ արտաքնապես տարբեր, սակայն էությամբ միասնական ըմբռնման վրա հիմնված ներդաշնակ համադրությունը:

¹⁵ Ա. Կիրիլ, Ազատություն և պատասխանատվություն, Ս. Էջմիածին, 2009, էջ 104:

ГАГИК СОГОМОНЯН – Немедленное как социокультурный феномен конструирования современности. – Начиная с Нового времени в основу конструирования социального бытия легла презумпция, согласно которой разум и рациональная организация социальной системы способны обеспечить непрерывный прогресс. Ситуация резко меняется в постмодерном мире институционализованного недоверия. Неопределённые жизненные ситуации заставляют многих пренебречь общественными обязательствами и подчинить их личному успеху. Немедленное как способ конструирования социальной реальности, разрушая единую нормативно-ценностную систему, становится источником дезорганизации постмодерного общества.

Материал, проанализированный в статье, приводит к выводу, что построение общества всеобщего благополучия не принесёт человечеству счастья, если строить его вне контекста духовных потребностей. В основу конструируемого социального бытия должен лечь не безликий стандарт, а гармоничное сочетание внешне различных, но единых по сути моральных ценностей.

GAGIK SOGHOMONYAN – The Urgent as a Sociocultural Phenomenon of the Construction of the Present. – Since New Ages in the foundation of the construction of social existence has laid a presumption according to which it is possible to provide the persistent progress whereby reason and rational organization of social system. The situation has changed in the postmodern world of institutionalized distrust. Because of the uncertainty of life situations the ignored social responsibilities are obeyed to personal success. Destroying the common system of norms and values the urgent as a way of construction of social reality becomes as a source of disorganization of postmodern society.

As a result of the analysis the author comes to the conclusion that the construction of society of common welfare will not bring to the happiness of humanity if the search of this welfare will not be carried out of the context of spiritual needs. Therefore, the foundation of the construction of social existence should be not the coerced, depersonalized regularity, but the harmonic combination of different from outside, but, in effect, common moral values.